

ลักษณะทางจิตวิทยาและอื่น ๆ ของผู้ต้องการบุตรในอุดมคติ

ในการศึกษาจำนวนบุตรในอุดมคติของประชากรในหลายประเทศ ได้มีการพิจารณาถึง ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้ที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาเป็นสำคัญ แต่ได้พบว่า ปัจจัยอื่นนอกเหนือจากปัจจัยหลักทั้งสองก็มีความสัมพันธ์กับการกำหนดจำนวนบุตรในอุดมคติด้วย ดังนั้น ในบทนี้จะได้พิจารณาถึงลักษณะทางจิตวิทยาและลักษณะอื่น ๆ ที่น่าจะมีส่วนเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรี ได้แก่จำนวนพี่น้องรวมมารดาของสามี

ทัศนคติของสามีในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติของสามีจากการสอบถามภริยา ระดับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรี

๑. จำนวนพี่น้องรวมมารดาของหัวหน้าครัวเรือน

การที่ได้จัดเอาปัจจัยนี้รวมไว้กับเรื่องปัจจัยทางจิตวิทยา ก็ด้วยความเข้าใจว่า ขนาดของครัวเรือนให้กำเนิดควรจะมีอิทธิพลเหนือความรู้สึกนึกคิด และความต้องการในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติของบุคคล ในสังคมไทยซึ่งสามีมักจะเป็นผู้นำในครัวเรือน จำนวนพี่น้องรวมมารดาของหัวหน้าครัวเรือนชายเหล่านี้ ควรจะมีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของภริยา ตามตารางที่ ๒๑ พบว่า โดยทั่วไปไม่มี ความแตกต่างในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติระหว่างสตรีที่สามีเกิดมาในครอบครัวขนาดใหญ่กว่าขนาดเฉลี่ยของครัวเรือนไทยตามการทำสำมะโนประชากรเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งเท่ากับ ๕.๗ และที่สามีมีครอบครัวให้กำเนิดขนาดเล็กกว่า และเมื่อแยกพิจารณาตามจำนวนบุตรที่มีอยู่จริง ก็พบว่า จำนวนบุตรในอุดมคติของภริยาหัวหน้าครัวเรือนซึ่งมีบุตรที่มีชีวิตเท่ากัน ไม่แตกต่างกัน ในกรณีของการไม่ตอบ ไม่ทราบ ในเรื่องจำนวนพี่น้องรวมมารดาสามี ปรากฏว่ามีจำนวนค่อนข้างมาก เพราะได้มีการรวมเอาสตรีซึ่งสามีมิได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในชายการศึกษานี้

ตารางที่ ๒๑ จำนวนบุตรในอุคมคหิโดยเฉลี่ยตบกรรียาหัวหน้ากรว้เรื้อน บายู ๑๕-๕๕ ปี
หนึ่งคน จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีอยู่ และจำนวนพี่น้องรวมมารดาของสามี

จำนวนบุตร ที่มีอยู่	จำนวนพี่น้องรวมมารดาของสามี			
	รวม	๑ - ๒	๓ คนขึ้นไป	ไม่ทราบ
รวม	๕.๑ (๒๕๒)	๕.๐ (๒๕๐)	๕.๑ (๒๒๕)	๕.๒ (๑๕๓)
ไม่มี	๒.๕ (๕๕)	๒.๕ (๑๕)	๒.๕ (๒๕)	๓.๕ (๕)
๑-๒	๓.๕ (๑๒๕)	๓.๐ (๒๓)	๓.๒ (๒๒)	๓.๕ (๓๕)
๓-๕	๕.๒ (๑๕๓)	๕.๒ (๓๕)	๕.๖ (๕๑)	๓.๓ (๕๒)
๕-๖	๕.๖ (๑๒๕)	๕.๕ (๓๕)	๕.๖ (๒๑)	๕.๕ (๓๓)
๓ คนขึ้นไป	๕.๓ (๑๑๐)	๕.๓ (๕๕)	๕.๓ (๕๑)	๕.๓ (๒๐)

- จำนวนสตรีที่ศึกษาสก จาก ๕๐๒ เป็น ๖๕๒ เพราะศึกษาเฉพาะ
กรรียาหัวหน้ากรว้เรื้อน

๒. จำนวนบุตรในอุคมคติของสามีจากความคิดของภริยา

ตามลักษณะการเก็บข้อมูลของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร ได้มีการถามถึงจำนวนบุตรที่สามีและภริยาต้องการมีเมื่อแรกสมรส และยังคงมีการถามคู่สมรสถึงความต้องการของอีกฝ่ายในเรื่องดังกล่าว การศึกษาตามตารางที่ ๒๒ เป็นการศึกษาจำนวนบุตรในอุคมคติของภริยากับจำนวนที่ภริยาคิดว่าสามีต้องการ พบว่า ถ้าภริยาคิดว่าสามีมีบุตรในอุคมคติหลายคน จำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีก็จะเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เมื่อสตรีคิดว่าสามีมีบุตรในอุคมคติประมาณ ๑ - ๒ คน จำนวนบุตรในอุคมคติโดยเฉลี่ยต่อสตรีเท่ากับ ๒.๒ คน และเพิ่มเป็น ๓.๕ และ ๔.๖ เมื่อคิดว่าสามีต้องการบุตร ๓ - ๔ และ ๕ - ๖ คน ส่วนผู้ที่คิดว่าสามีมีบุตรในอุคมคติ ๗ คนขึ้นไป จำนวนบุตรในอุคมคติเท่ากับ ๖.๓ แต่อาจจะเป็นไปได้ในทางกลับกันก็ได้ว่า เพราะสตรีเหล่านี้มีบุตรในอุคมคติหลายคน จึงคิดว่าสามีก็ต้องการมีบุตรหลายคนด้วย เมื่อศึกษาตามจำนวนบุตรที่มีอยู่จริงก็ปรากฏเป็นแบบแผนเดียวกันนี้ทุกกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบุตรในอุคมคติของสามีจากความคิดภริยาที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่น้อยกว่า ๓ คน หรือมากกว่า ๗ คนมีน้อย จึงอาจทำให้ข้อมูลมีการผันแปรได้ภายในช่องคำตอบอื่น ๆ หมายความว่า ภริยาคิดว่าสามีต้องการมีบุตรจำนวนเท่าไรก็ได้ คำตอบอาจจะเป็นมากที่สุด น้อยที่สุด แล้วแต่นโยบายการรวม ซึ่งตัวอย่างมีน้อยรายมากไม่อาจแยกศึกษาให้เห็นได้ชัด

๓. ระดับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรี

ในปัจจุบันนี้ ความรู้ในเรื่องการป้องกันการปฏิสนธิได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนแม้ในเขตชนบท ซึ่งจากคำถามหลายข้อของการเก็บข้อมูลนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าสตรีที่เป็นตัวอย่างในการศึกษามีความรู้ในเรื่องการป้องกันการปฏิสนธิ ในตารางที่ ๒๓ จึงได้แบ่งความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรีเป็น ๔ ระดับ

ตารางที่ ๒๖ จำนวนบุตรในครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อสตรีอายุ ๑๕-๔๔ ปี หนึ่งคน จำแนกตาม
จำนวนบุตรที่มีชีวิต และจำนวนบุตรในครอบครัวของสามีจากความคึกของภรรยา

จำนวนบุตร ที่มีชีวิต	จำนวนบุตรในครอบครัวของสามีจากความคึกของภรรยา						
	รวม	๑ - ๒	๓ - ๔	๕ - ๖	๗ คนขึ้นไป	ค่าคงที่อื่น ๆ	ไม่ทราบ
รวม	๓.๘ (๖๓๘)	๒.๒ (๔๕)	๓.๕ (๒๒๐)	๔.๖ (๑๒๘)	๖.๓ (๕๔)	๕.๓ (๖)	๕.๓ (๑๓)
ไม่มี	๓.๐ (๕๖)	๒.๐ (๑๖)	๓.๔ (๑๘)	๔.๑ (๖)	* (๒)	-	๒.๘ (๑๘)
๑-๒	๓.๓ (๑๘๗)	๒.๒ (๕๕)	๓.๔ (๖๕)	๔.๒ (๑๘)	๗.๐ (๗)	* (๒)	๓.๖ (๕๐)
๓-๔	๔.๑ (๑๖๗)	๒.๔ (๕)	๓.๗ (๘๓)	๔.๒ (๓๕)	๗.๑ (๑๐)	* (๓)	๔.๕ (๒๘)
๕-๖	๔.๕ (๑๓๗)	๒.๔ (๘)	๓.๒ (๒๘)	๕.๐ (๕๖)	๕.๗ (๑๘)	* (๑)	๕.๖ (๒๖)
๗ คนขึ้นไป	๔.๕ (๘๖)	๒.๓ (๗)	๓.๖ (๒๔)	๔.๘ (๑๔)	๖.๔ (๑๗)	-	๕.๗ (๕)
ไม่ทราบ	* (๑)	-	* (๑)	-	-	-	-

*
ตัวอย่างในประเภทที่มีน้อยกว่า ๕ ราย

$$\chi^2 = ๑๔๘.๓ > ๐.๐๕$$

-จำนวนสตรีที่ศึกษาลดจาก ๘๐๒ เป็น ๖๓๕ เพราะศึกษาเฉพาะ
ภรรยาหัวหน้าครัวเรือนผู้คิดว่าครอบครัวมีความต้องการของสามี

ตารางที่ ๒๓ จำนวนบุตรในอุคมคทีโดยเฉลี่ยต่อสตรี ๑๕ - ๔๔ ปี หนึ่งคน
จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิต และความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน
การปฏิสนธิ

จำนวนบุตร ที่มีชีวิต	ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ				
	รวม	ไม่เคยรู้	เคยได้ยิน	รู้ละเอียด	ไม่ตอบ
รวม	๔.๐ (๘๐๐)	๓.๕.๖ (๑๖๕)	๓.๙ (๔๖๘)	๓.๘ (๑๕๓)	๔.๙ (๑๔)
ไม่มี	๓.๓ (๙๖)	๓.๖ (๕๑)	๓.๑ (๕๑)	๓.๒ (๑๑)	* (๓)
๑ - ๒	๓.๓ (๒๓๖)	๔.๒ (๕๙)	๓.๐ (๑๓๘)	๒.๙ (๕๑)	* (๔)
๓ - ๔	๔.๒ (๒๐๙)	๔.๖ (๕๐)	๔.๓ (๑๒๒)	๓.๘ (๕๖)	* (๓)
๕ - ๖	๔.๕ (๑๙๑)	๕.๕ (๕๑)	๔.๖ (๔๕)	๔.๖ (๓๓)	* (๓)
๗ คนขึ้นไป	๔.๙ (๑๑๓)	๔.๖ (๔๑)	๔.๙ (๙๖)	๔.๘ (๒๖)	* (๑)
ไม่ทราบ	* (๑)	-	* (๑)	-	-

ตัวอย่างประเภทนี้ไม่น้อยกว่า ๕ ราย

$$\chi^2 = 148.9 \quad p = .05$$

คือ พวกที่ไม่เคยรู้ หมายถึงสตรีที่ยืนยันว่าไม่มีความรู้ในเรื่องการป้องกันการปฏิสนธิ
แม่จะไ้มีการถามควยคำถามธรรมดา และคำถามที่มีลักษณะเป็นการถามนำโดยเอย
ข้อวิธีป้องกันการปฏิสนธิขึ้นมา พวกที่เคยได้ยิน หมายถึงพวกที่รู้จักข้อวิธีการป้องกัน
การปฏิสนธิโดยมีต้องมีการถามนำและมีความรู้พอสมควรในเรื่องวิธีการนั้น ๆ ส่วน
พวกที่รู้ละเอียด หมายถึงผู้ที่รู้จักทั้งวิธีและการใช้อย่างละเอียด โดยอาจจะเป็นผู้ที่
เคยเข้ามาแล้วก็ได้ ส่วนพวกสุดท้ายคือพวกที่ไม่ได้คำตอบในเรื่องนี้ จำนวนบุตรใน
อุคมคติของสตรีนั้นจะมีความสัมพันธ์กับความรู้ในเรื่องการป้องกันการปฏิสนธิ ก็โดย
เหตุที่ว่า สตรีในชนบทมักจะมีบุตรมาก และการมีบุตรที่มีชีวิตมากมีผลต่อการกำหนด
จำนวนบุตรในอุคมคติ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความเชื่อแบบโบราณ ทำให้สตรีไม่
กล้าบอกว่ามีจำนวนบุตรในอุคมคติน้อยกว่าจำนวนบุตรที่มีอยู่จริง เพราะเกรงจะเกิด
มีอันเป็นไปแกบุตรธิดาที่มีอยู่ก่อนแล้ว แต่ถาสตรีเหล่านั้นได้มีความรู้ว่าการควบคุม
จำนวนบุตรเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ อาจจะทำให้จำนวนการเกิดลดลง และมีผลต่อ
จำนวนบุตรในอุคมคติ ปรากฏในตารางความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิว่า
โดยทั่วไปจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีลดลงเมื่อความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิ
สนธิของสตรีเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ พบว่า จะมีรูปแบบดัง
กล่าวเฉพาะผู้ที่มบุตร ๑ - ๒ คน ส่วนสตรีที่ขณะนั้นยังไม่มบุตรเลย แมว่าจะต้อง
การบุตรในอุคมคติน้อย เมื่อเปรียบกับสตรีในกลุ่มอื่น แต่สตรีที่ไม่มีความรู้ในเรื่อง
การป้องกันการปฏิสนธิเลย ค่อนข้างจะมีความต้องการบุตรในอุคมคติมากกว่าสตรีที่มี
ความรู้ในเรื่องนี้ ส่วนสตรีที่มีบุตรตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการป้อง
กันการปฏิสนธิไม่มีผลกระทบต่อความต้องการในเรื่องจำนวนบุตร ทั้งนี้น่าจะเนื่องมา
จากสตรีที่มีบุตรมากกว่า ๓ คนขึ้นไป เห็นว่าตนใกล้จะพ้นวัยเจริญพันธุ์แล้ว ถึงจะรู
ก็ไม่สนใจจะเ้ไซการป้องกันการปฏิสนธิดังกล่าว

การศึกษาเปรียบเทียบ

การศึกษาเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีภาวะเจริญพันธุ์ ตามลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และจิตวิทยา เป็นแนวทางให้รูว่าสตรีในลักษณะใดที่ต้องการบุตรในอุคมคตินานมาก และลักษณะใดที่ต้องการบุตรในอุคมคติจำนวนน้อย ซึ่งการศึกษานี้จะไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ถ้าไม่ได้ศึกษาต่อไปถึงว่าจำนวนบุตรในอุคมคติของสามีและภริยาคู่เดียวกัน มีความสอดคล้องต่อกันอย่างไร เพราะลักษณะสังคมไทยเน้นความสำคัญของชายมาก ในขณะเดียวกัน การกำหนดจำนวนบุตรในอุคมคติควรจะต้องสอดคล้องกับจำนวนบุตรที่คาดว่าจะมีทั้งหมด จึงจะสามารถใช้จำนวนบุตรในอุคมคติเป็นดัชนีวัดแนวโน้มประชากรของประเทศ

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในตอนนี้ คือ การเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคตินี้ระหว่างสามีกับภริยาว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร เปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคตินี้กับจำนวนบุตรที่สตรีคาดว่าจะมีได้จนกว่าจะมีอายุครบวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งยังไม่พบว่าได้มีการศึกษามาก่อนนี้ ตามลักษณะของแบบสอบถามและการเก็บข้อมูลของสถาบันประชากรศาสตร์ ในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร มีแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับความต้องการบุตรเพิ่มทั้งจากสามีและภริยา รวมตลอดทั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรในอุคมคติ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นสากล เช่นเดียวกับที่ได้มีการศึกษากันในหลายประเทศ จำนวนคู่สมรสที่ภริยาอยู่ในภาวะเจริญพันธุ์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ๖๖๕ ราย เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการในการนำเสนอข้อมูลจึงทำให้จำนวนคู่สมรสเหลือเพียง ๔๔๗ คู่

เปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคติของคฤสมรสและระดับการศึกษา

ปรากฏตามตารางที่ ๒๔ว่า โดยทั่วไปประมาณครึ่งหนึ่งของคฤสมรสทั้งหมด (ร้อยละ ๔๘.๘) มีจำนวนบุตรในอุคมคติเท่ากัน คฤสมรสที่สามมีบุตรในอุคมคติมากกว่าภริยามีร้อยละ ๓๒.๐ และคฤสมรสที่สามมีบุตรในอุคมคติน้อยกว่าภริยามีร้อยละ ๑๘.๑ ถ้าแบ่งคฤสมรสดังกล่าวเป็น ๒ กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่คฤสมรสมีจำนวนบุตรในอุคมคติเท่ากัน และที่ไม่เท่ากันจะพบว่ามิได้สัดส่วนเท่า ๆ กัน เมื่อนำเอาการศึกษาของคฤสมรสเข้ามาพิจารณาด้วยเพื่อดูว่า ความแตกต่างในเรื่องการศึกษาของคฤสมรสจะทำให้สัดส่วนความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกับเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติเปลี่ยนไปหรือไม่ พบว่า ไม่ว่าการศึกษาของสามีจะเท่าหรือสูง-ต่ำกว่าภริยาอย่างไร ก็ไม่มีผลกระทบต่อการที่สามีจะมีบุตรในอุคมคติเท่าหรือต่างจากภริยา

เปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคติของคฤสมรสและฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

การศึกษาในตารางที่ ๒๕ มีวัตถุประสงค์ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนมีผลต่อการที่จะทำให้สัดส่วนความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันของคฤสมรสในเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติเปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือไม่ ปรากฏตามข้อมูลที่เสนอในตารางว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจากเกณฑ์ความรู้สึกของผู้สัมภาษณ์ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จำนวนร้อยละของคฤสมรสที่ต้องการจำนวนบุตรในอุคมคติเท่าและแตกต่างกัน ใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ ๕๐.๓ ของคฤสมรสที่มีฐานะยากจนมีความต้องการตรงกัน และอีกประมาณ ๔๘.๗ มีความต้องการแตกต่างกัน เปรียบเทียบกับคฤสมรสที่มีฐานะยากจนจำนวนร้อยละของคฤสมรสที่มีความต้องการเท่ากับร้อยละ ๔๘.๒ ที่มีความต้องการแตกต่างกันประมาณ ๕๑.๘

การเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคติ กับจำนวนบุตรที่คาดว่าจะมี ได้มีการเตรียมการศึกษาเรื่องนี้ไว้ แต่เนื่องจากขนาดของตัวอย่างซึ่งต้องเป็นสตรีวัยเจริญพันธุ์ และต้องการบุตรเพิ่มจากจำนวนที่มีอยู่ มีเพียง ๘๐ รายจากตัวอย่าง ๑,๐๕๘ จึงเห็นว่าไม่อาจจะทำการศึกษาได้ในครั้งนี้

ตารางที่ ๒๔ จำนวนร้อยละของคู่สมรสที่ภริยาอยู่ในภาวะเจริญพันธุ์
จำแนกตามการเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุดมคติและ
การเปรียบเทียบระดับการศึกษาของคู่สมรส

ระดับการศึกษา	จำนวนบุตรในอุดมคติ			รวม	
	สามีมากกว่าภริยา	สามีเท่ากับภริยา	สามีน้อยกว่าภริยา	ร้อยละ	จำนวน
ระดับการศึกษา สามีสูงกว่าภริยา	๓๑.๓	๕๑.๓	๑๐.๔	๑๐๐.๐	๙๓
ระดับการศึกษา สามีเท่ากับภริยา	๑๙.๔	๕๑.๕	๑๘.๓	๑๐๐.๐	๒๖๖
ระดับการศึกษา สามีต่ำกว่าภริยา	๓๘.๑	๔๖.๓	๑๕.๖	๑๐๐.๐	๙๒
รวม	๓๒.๐	๕๑.๕	๑๘.๑	๑๐๐	๔๕๑

ตารางที่ ๒๕ จำนวนร้อยละของคู่สมรสที่ภริยาอยู่ในภาวะเจริญพันธุ์
จำแนกตามการเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุดมคติและ
ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ฐานะทางเศรษฐกิจ ของครัวเรือน	จำนวนบุตรในอุดมคติ			รวม	
	สามีมากกว่าภริยา	สามีเท่ากับภริยา	สามีน้อยกว่าภริยา	ร้อยละ	จำนวน
จน	๓๓.๘	๕๐.๓	๑๕.๙	๑๐๐	๒๐๓
ปานกลาง	๓๒.๖	๔๙.๘	๑๘.๐	๑๐๐	๑๗๒
รวย	๒๕.๙	๔๘.๒	๒๕.๙	๑๐๐	๕๔
ไม่ทราบ	๒๑.๔	๕๗.๒	๒๑.๔	๑๐๐	๑๔
รวม	๓๒.๐	๔๙.๙	๑๘.๑	๑๐๐	๔๔๓